

The article deals with the main ideas of I.A. Ziaziun, a well-known educator of modern pedagogy, who considers teacher's skills as the highest level of pedagogical practice. Such basic components of pedagogical skills as humanistic approach of teacher's activity, professional competence, pedagogical capacity and pedagogical technique are analyzed in the article. The influence of innovative activity on formation of methodological competence of students studying in the professional educational establishments of pre-high education is highlighted.

Among the most important tasks of social development, an important place belongs to primary education system improvement. It is clear that in this context the problem of future specialist's methodological competence and, in particular, the methodological competence formation of future teachers of elementary school is of particular importance. The teacher is the primary source of child's knowledge, his skills and competence influence the formation of socially mature personality of the pupil with a stable civic position and national self-consciousness sense. Since ancient times, such qualities as perfection, virtuousness and mastery have been valued. The significant contribution to the actual problem development was made by the outstanding pedagogue, Ph.D., professor, academician of the National Academy of Sciences of Ukraine – Ivan Ziaziun. According to the scholar, the teacher's skill appears as the highest pedagogical activity level, a qualitative result as a manifestation of teacher's personality creative activity.

The heritage of I. Ziaziun is relevant to the formation of future teachers' methodological competence, who perfectly possessed the ideas of effective educational process organization. Pedagogue's tips do not lose their relevance even today. The implementation of his ideas in general secondary educational institutions, pedagogical institutions of professional higher education promotes the intellectual development of both children and future teachers, fostering them as national conscious citizens. The Ukrainian young scholars-pedagogues generation is based on their predecessors' ideas, in particular, on the I. Ziaziun scientific school of pedagogical mastery, which is highly valued not only in Ukraine, but also abroad.

Key words: methodological competence, methodology, competence, pedagogy, pedagogical education, pedagogical skills, teacher, pupil.

УДК [785:37]:159.955.4

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–1.131-137

Дмитро Мазур
Dmytro Mazur

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ КЕРІВНИКА ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО КОЛЕКТИВУ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SELF-REFLECTION OF THE LEADER OF AN INSTRUMENTAL BAND AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

У даній статті досліджується феномен “професійна рефлексія” керівника інструментального колективу в контексті музично-педагогічної проблематики. В роботі наголошується, що в сучасних динамічних умовах сьогодення важливо бути не тільки кваліфікованим та компетентним фахівцем, але й мати здатність до професійної рефлексії, що є необхідною складовою проектування творчої діяльності, яка забезпечує професійне зростання та оцінювання свого “Я”.

Зазначається, що рефлексивний метод дає змогу осмислити власну діяльність, формувати комплекс вимог до себе та адекватно оцінювати свою діяльність та членів колективу, прогнозувати свої дії та вчинки, формувати новий стиль мислення, виявляти і передбачати проблеми у своїй професійній діяльності, вдосконалюючи якість праці.

Ключові слова: рефлексія, педагогічна рефлексія, професійна рефлексія, керівник інструментального колективу, фахове самовдосконалення, самоаналіз.

Сучасні тенденції розвитку професійної мистецької освіти спрямовані в основному на забезпечення майбутнього фахівця знаннями, а не на розвиток його професійно-значущих особистісних якостей. Між тим, останні дослідження в галузі психології, педагогіки і мистецтвознавства рекомендують перехід до інноваційних освітніх та виховних технологій, зокрема до особистісно зорієнтованого навчання і виховання нової генерації кваліфікованих кадрів. Тому проблема становлення особистості керівника інструментального колективу в музично-педагогічній практиці, його професіоналізму, загальної культури і духовно-моральних якостей є однією із найактуальніших у сучасній педагогіці та музикознавстві. Усвідомлення ним механізмів професійного розвитку як керівника-музиканта, здатність до самоаналізу є можливим лише за умови цілеспрямованого розвитку у нього професійної рефлексії як властивості особистості, що стимулює створення умов, необхідних для творчої самореалізації та досягнення високого рівня професійної майстерності та універсальності.

Метою статті є розкриття особливостей та теоретичне обґрунтування сутності поняття “професійна рефлексія” у керівника інструментального колективу в контексті музично-педагогічної проблематики.

Філософські засади осмислення феномену рефлексії закладено у працях Е. Гуссерля, В. Дільтея, М. Хайдегера, К. Ясперса, П. Тейяра де Шардена.

Проблема рефлексії продовжує залишатися актуальною і в психології. Над її дослідженням працювали такі видатні психологи, як В. Бехтерев, А. Бузман, С. Рубінштейн, М. Бахтін, Л. Виготський, П. Анохін, Н. Бернштейн, О. Лурія, О. Леонтьєв, Б. Ананьєв, Г. Щедровицький, В. Лефевр, А. Карпов, І. Семенов, С. Степанов, М. Найдьонов, О. Анісімов, С. Максименко, Ж. Піазже.

Ґрунтовно розкрито сутність рефлексії у сучасній педагогіці в наукових дослідженнях Ю. Кулюткіна, Г. Сухобської, А. Бізяєвої, Л. Мітіної, О. Городиської, І. Зязюна, О. Піскунової, С. Максименка, І. Зимньої, Л. Путляєвої, Н. Кузьміної, А. Маркової, М. Марусинець, Б. Вульфою, В. Харькіна, В. Сластеніна, Л. Подимової, В. Єлісеєвого, С. Кушнірука.

Фундаментальні дослідження в галузі мистецтвознавства зроблено Г. Падалкою, О. Олексюк, І. Парфентьевою, Е. Абдуліним, В. Орловим, В. Гусаком, О. Рудницькою, Т. Юровою, О. Ростовським, Я. Сверлюком.

Поняття “рефлексія” в сучасних умовах займає особливе місце в філософських, психологічних, педагогічних та мистецтвознавчих науках. Розвиток рефлексії є необхідною складовою формування професійних якостей майбутнього керівника інструментального колективу. Рівень глибини рефлексії, перш за все, залежить від ступеня освіченості особистості, її моральних, а також етичних принципів і почуттів, тобто її особистої моделі уявлення про моральні норми; а також від її рівня самоконтролю, здатності до саморозвитку, самоаналізу та самопізнання. У результаті керівник здатний координувати та інтегрувати всі інші професійно значущі особистісні якості для забезпечення ефективної фахової творчої майстерної діяльності та самореалізації, досягнення поставлених цілей.

Рефлексивний метод дає змогу осмислити власну діяльність, формувати комплекс вимог до себе та адекватно оцінювати свою діяльність і діяльність членів колективу, прогнозувати свої дії і вчинки, формувати новий стиль мислення – професійний і компетентний, виявляти і передбачати проблеми у своїй професійній діяльності, вдосконалюючи якість праці. Тому для керівника інструментального колективу розвиток рефлексії є першочерговим завданням, адже саме в його компетенції є організація творчої діяльності колективу, його успішне і ефективно керівництво, позитивна і плідна робоча атмосфера серед усіх учасників. Рефлексія стимулює розвиток і збагачення комплексу професійних якостей, допомагає констатувати результати праці, відповідально ставитись до неї, передбачати цілі подальшої роботи.

Рефлексія (від пізньолат. reflexio – звернення назад, відображення, віддзеркалення), згідно М. Булатова, – “самосвідомість і самопізнання, співвідносність елементів мислення і дійсності. Першою рефлексією пробудженої свідомості, зафіксованою в Біблії, було те, що

люди помітили – вони голі. Це дуже важлива риса, бо саме нею людина відрізняється від тварини – остання не знає сорому” [17, с. 547]. Про це наголошував і П'єр Тейяр де Шарден – французький теолог і філософ, який вважав, що рефлексія – це те, що відрізняє людину від звірів, завдяки їй людина може не просто знати щось конкретно, але й усвідомлювати свої знання [16, с. 137]. Оскільки це явище психологічного характеру, яке виникло у надрах філософії, доцільно ретроспективно проаналізувати історію генезису даного поняття.

Рефлексія була предметом обговорення вже в античній філософії (Сократ, Платон, Аристотель) і тлумачилась як інтроспективний аналіз внутрішньої психічної реальності. Її представники вважали процес рефлексивного спостереження дієвим методом вивчення властивостей законів людської свідомості. Для філософії середньовіччя (А. Блаженний, Ф. Аквінський, Р. Бекон) характерний теоцентризм світобачення, тому при розгляді питання рефлексії центральною фігурою завжди постає Бог. Тільки через самопізнання і самоаналіз, внутрішні духовні пошуки і сумніви людина пізнає Бога і світобудову. Для філософії Відродження (Ф. Петрарка, М. Кузанський) характерний антропоцентризм. Особистість, рефлексуючи, стає подібною Богу. Людина звеличується і усвідомлює свою творчу силу, стає творцем власного життя і долі. В Новий час (Р. Декарт, Д. Локк, Г. Лейбніц, Д. Юм) трактування рефлексії пов'язано з проблемами філософського обґрунтування наукового знання. Французькі філософи епохи Просвітництва (Вольтер, Д. Дідро) розвивали думку філософів-емпіристів про те, що людина, рефлексуючи та аналізуючи досвід, здобуває знання. Подальшого розвитку сутність рефлексії набула в німецькій класичній філософії (І. Кант, Й. Фіхте, Г. Гегель) у гносеологічній парадигмі, а також у вченнях А. Шопенгауера, К. Маркса, Ф. Енгельса, Е. Гуссерля, В. Дільтея, М. Хайдегера, К. Ясперса.

Отже, важливо підкреслити, що у сучасній філософії проблема рефлексії досліджується не тільки в онтологічному та гносеологічному аспектах, але й і в аксіологічному в контексті дослідження проблематики свідомості та людської діяльності.

Подальшого розвитку поняття рефлексії набуло у психологічній науці. Великий психологічний словник під редакцією Б. Мещерякова розглядає поняття “рефлексія” як розумовий, раціональний процес, спрямований на аналіз, розуміння і усвідомлення особистості самої себе: власних дій, поведінки, мови, досвіду, почуттів, станів, здібностей, характеру, стосунків, своїх завдань, призначення тощо [2, с. 469-470].

У психології кінця XIX ст. (В. Бехтерев) механізм рефлексії був застосований як спосіб самопізнання з позицій психології інтроспекціонізму (“дивитися всередину”), тобто процес дослідження і аналізу власного психічного досвіду та стану свідомості. А. Буземан відокремив дослідження з рефлексії і самосвідомості в особливу галузь психологічної науки і назвав її “психологією рефлексії” [3, с. 228]. Фундаментальні дослідження свідомості у радянській психологічній науці стали передумовами глибокого та різнобічного теоретико-експериментального вивчення рефлексії (С. Рубінштейн, М. Бахтін, Л. Виготський, П. Анохін, Н. Бернштейн, О. Лурія, О. Леонтьєв, Б. Ананьєв, Г. Щедровицький, В. Лефевр, А. Карпов, І. Семенов, С. Степанов, М. Найдъонов, О. Анісімов, С. Максименко). У західній психології рефлексія вивчалася в парадигмі когнітивної і гуманістичної психології (Ж. Піазже). Незважаючи на широке і різнобічне тлумачення терміну “рефлексія”, не існує чіткого визначення цього поняття, адже кожен психолог має суб'єктивне бачення цього складного процесу. Однак суть даного феномену завжди ототожнювалася з самопізнанням, внутрішнім досвідом, самовідчуттям, інтроспекцією, інтуїцією, апперцепцією, свідомістю та самосвідомістю, міркуванням особистості про саму себе та своє місце в світі, здатністю об'єктивно себе оцінювати відповідно до особливостей своєї сфери діяльності задля досягнення позитивних результатів.

У XX ст. рефлексивний метод почав застосовуватись у психолого-педагогічній теорії та практиці. Термін “рефлексія” набуває нового, більш широкого значення і змісту і трактується в педагогічній науці як “професійна рефлексія”: якщо рефлексія – процес внутрішніх сумнівів, обговорень з собою, викликаних питаннями, які виникають в житті, нерозуміннями,

труднощами, пошук варіантів відповіді на те, що відбувається чи очікується, то професійна рефлексія – та сама внутрішня робота, тобто співвіднесення себе, можливостей свого “Я” з тим, чого вимагає певна конкретна професія. Виникає новий термін – “педагогічна професійна рефлексія” – те саме, що і “професійна рефлексія”, але за змістом пов'язана з особливостями педагогічної практики, передусім з власним педагогічним досвідом. Цей процес повинен бути свідомим, керованим і професійним. Оскільки педагогічна школа в основному орієнтована на професію, а не на людину в професії, тому виникає потреба в рефлексії як морально-етичній сфері, як духовному самоаналізі, як способі ставлення до життя і навколишнього середовища [4, с. 385].

Ю. Кулюткін та Г. Сухобська вважають рефлексивне управління провідним процесом професійно-педагогічної діяльності вчителя. На їхню думку, професійна рефлексія вчителя – це здатність педагога відображати внутрішній світ учня: учитель повинен володіти не тільки істотними знаннями про свій предмет, але й знати і розуміти, які уявлення і знання має сам учень про даний предмет. “Без постійного аналізу та самоаналізу вчитель не зміг би глибоко усвідомлювати проблеми, що виникають в практиці та правильно обирати шляхи їх вирішення, критично оцінювати та корегувати отримані результати” [10, с. 73-74]. Такий підхід є актуальним і для керівника інструментального колективу, оскільки він повинен займатися не тільки самоаналізом, але й розуміти (відображати) внутрішній світ ансамблів, всіх учасників творчого процесу, що сприятиме становленню довіри між керівником та членами колективу, позитивної та плідної творчої атмосфери в процесі репетиційної діяльності, взаєморозумінню, що якісно прискорить успішне досягнення поставлених цілей та в цілому підвищить компетентність та професійний рівень фахівця.

А. Бізяєва трактує феномен професійної рефлексії з позиції вміння особистості зайняти дослідницьку позицію стосовно власної професійної діяльності і свого “Я” задля успішного управління освітнім процесом (у нашому випадку – творчою роботою інструментального колективу) та подальшого підвищення особистісного професіоналізму [1].

Л. Мітіна підкреслює, що саме за допомогою педагогічної рефлексії, тобто можливості особистості до смислоутворення і діалогу, вчитель здатний знаходити ресурсні засади психологічної розв'язки внутрішньоособистісних суперечностей та уникати таких негативних явищ, як криза педагогічної діяльності або педагогічне виснаження [9]. Ми вважаємо це твердження доречним і для керівника інструментального колективу, адже в процесі практичної діяльності на нього лягає велике внутрішнє психологічне навантаження, а рефлексивний метод дає змогу знайти нові оптимальні шляхи розв'язання конфліктних ситуацій, виходу з внутрішніх конфліктних станів і суперечностей, подолання проблемних ситуацій. З цим твердженням співзвучна О. Городиська, яка розвиває дану концепцію і вважає педагогічну рефлексію важливим і незамінним компонентом діяльності особистості [5].

Для керівника інструментального колективу надзвичайно важливо володіти базовими засадами рефлексивного керування. І. Зязюн вважає це вміння підґрунтям педагогічної майстерності – комплексу властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі, яка розглядається ним з двох позицій: це якість педагога аналізувати внутрішню картину світу, хід своїх роздумів, труднощі розуміння конфліктних ситуацій, конкретизувати особисту точку зору, виявляти власну упередженість; вища форма рефлексії – здатність зрозуміти точку зору учня (в нашому випадку – кожного з учасників колективу), хід його роздумів, попереджувати можливі труднощі та конфлікти, розуміти сприйняття учнем певних ситуацій в освітньому процесі, вміти пояснити його мотивацію, дії і вчинки [13].

Ми вважаємо, що одним із основних завдань професійного та особистісного зростання керівника інструментального колективу є розвиток його методичної рефлексії, тобто здатність його до постійного самоаналізу, виявлення причин своїх успіхів та невдач, а це є обов'язковою умовою професійного самовдосконалення. На думку О. Піскунової, рефлексія вчителя – це механізм переосмислення стереотипів особистого педагогічного досвіду, поведінки, спілкування,

усвідомлення власної діяльності, перепроєктування способів і методів педагогічної діяльності стосовно викликів, що спостерігаються у сучасній освіті та соціокультурній політиці [14, с. 62-63].

Згідно з С. Максименком, метод рефлексії застосовується в професійно-педагогічній діяльності в процесі практичної взаємодії вчителя з учнями як дієвий інструмент контролю, регулювання, проектування освітнього процесу, тобто вчитель ставить цілі навчання і виховання та визначає засоби їх досягнення, спираючись на індивідуальні психологічні особливості учнів і перспективи їх розвитку як особистості, критично застосовуючи самоаналіз і самооцінку власної діяльності [8]. Вище сказане повністю відповідає стилю роботи в репетиційній діяльності керівника з ансамблем, оскільки кожен з учасників колективу – це індивідуальність, яка має свої особливі риси характеру, певний рівень фахової підготовки і майстерності та перспективи розвитку тощо. Тому керівнику інструментального колективу необхідно будувати стратегію своєї діяльності, враховуючи ці знання.

І. Зимня акцентує увагу на такій позитивній професійній якості як рефлексивне мислення, тобто вміння людини адекватно оцінювати і коректувати свою поведінку, знати межі своїх можливостей, свої слабкі та сильні сторони, аналізувати значущі для обраної професії якості, такі як саморегуляція, самооцінка, емоційні прояви, комунікативні, дидактичні здібності тощо. Саме ці якості слугуватимуть передумовою ефективного впливу на інших людей та можуть сформуватися тільки за умови розвитку в особистості рефлексивного мислення, високого рівня пізнавальної активності і вольової саморегуляції. Осмислення себе як суб'єкта педагогічної (творчої) діяльності і є проявом та результатом предметно-особистісної рефлексії і проєктивно-рефлексивних здібностей [6].

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. рефлексивний метод почав широко застосовуватися в мистецько-педагогічній практиці. Оскільки мистецька діяльність – це складний процес внутрішньої та зовнішньої роботи, рефлексія, як праця інтелектуальна, виконує роль регулятора, координатора та організатора мистецько-педагогічної діяльності. В музичному словнику-довіднику термін “рефлексія” пояснюється як “всебічне осмислення людиною передумов, закономірностей і механізмів діяльності, мети, завдань, цінностей, вимог, установок, прагнень, самоаналіз, самопізнання, спрямовані на осмислення своїх дій та їх законів” [18, с. 223].

Фундаментальні дослідження в системі мистецького навчання з позицій герменевтичних підходів зроблено Г. Падалкою. Вона підіймає проблему художнього пізнання, мислення та свідомості студентів і розкриває сутність рефлексивного сприймання творів мистецтва в парадигмі художньої рефлексії. Згідно з Г. Падалкою, художня рефлексія – це особистісна форма оцінювання людини, що навчається, результатів мистецької діяльності композиторів, поетів, художників тощо. Вона реалізується через уявний діалог учня (його Я-концепція) з художніми почуттями автора твору, в результаті якого між ними встановлюються взаємозв'язок (сміслові контакти), та через глибоке емоційне проникнення в образ, що сприятиме виникненню індивідуальної інтерпретації художнього твору, суб'єктної життєвої позиції та формуванню високого художнього смаку (істинності в мистецтві, а не симулякра). Спираючись на дослідження принципів рефлексивності, Г. Падалка вперше формулює визначення “мистецька рефлексія” – це “усвідомлення власних психічних станів і процесів у зіставленні із переживаннями, відтвореними в художньому образі, роздуми людини над власним життям, заглиблення до власних почуттів у зв'язку зі змістом мистецького твору, у зіставленні об'єктивного змісту художніх образів із результатами самоаналізу власного внутрішнього життя” [12, с. 159]. Отже, професійна мистецька рефлексія сприяє формуванню у керівника інструментального колективу фахово потрібних особистісних якостей, життєвої позиції та світоглядних орієнтирів.

О. Олексюк розглядає рефлексивні компоненти свідомості людини в її вмінні абстрагуватися від реальності під час сприймання і переживання творів мистецтва, що спонукає людину духовному піднесенню над буденним життям. Вона наголошує на необхідності розвитку в студентів нових суджень та смислообразів щодо тлумачення емоційно-образного

змісту художніх творів в ході власної інтерпретації, тобто використання рефлексивних нормативно-регулятивних механізмів в творчому процесі. Рефлексія, в даному випадку, виступає джерелом творчого інтелектуального досвіду, механізмом не тільки самопізнання та самоаналізу, а й гармонізації особистісних сфер суб'єктів педагогічного процесу [11, с. 175].

Отже, професійна мистецька рефлексія підіймає інтелектуальний рівень керівника інструментального колективу та збагачує його духовний світ за рахунок пережитого художнього досвіду, а глибоке емоційне проникнення в образний зміст виконуваних художніх творів сприяє виникненню у нього такої професійно-значущої фахової якості, як унікальна індивідуальна інтерпретація.

Я. Сверлюк розглядає професійну рефлексію з позиції професійної підготовки диригента оркестрового колективу у вищих мистецьких навчальних закладах. Він трактує даний феномен як спрямування думок і почуттів керівника на оцінювання результатів диригентсько-оркестрової діяльності. Рефлексуючи набутий досвід керування оркестром, керівник осмислює та усвідомлює власні форми поведінки, виробляє критичне ставлення до своїх комунікативних умінь, аналізує свої позитивні та негативні дії у процесі професійної діяльності, формує уміння бачити себе очима учасників оркестру, відчувати їхнє сприйняття, ставлення до себе, а отже, оцінювати себе як фахівця. В результаті аналізу власного професійного "Я", пошуків особистісного смислу в творчій діяльності професійна рефлексія керівника забезпечує його мотивацію до самовдосконалення і розглядається нами як спрямованість свідомості керівника на об'єкти професійної діяльності (робота з колективом), на розвиток власних професійних якостей [15, с. 182].

Р. Ковальський розвиває концепцію Я. Сверлюка в контексті розвитку професійної рефлексії керівника інструментального колективу. Він розглядає професійну рефлексію як психологічний механізм, що забезпечує утворення й розвиток Я-концепції керівника, його професійне зростання та виконавську майстерність, що в майбутньому сприятиме здійсненню поліфункціональної творчої діяльності [7].

Отже, в музично-педагогічній практиці розвиток професійної рефлексії набуває особливого значення, оскільки ця внутрішня психічна діяльність спрямована на рефлексивно-особистісну взаємодію професійного "Я" керівника інструментального колективу з мистецтвом, з учасниками колективу, з усією багатогранністю творчої діяльності та розвиває креативні здібності керівника, його художню інтуїцію, вміння контролювати себе та успішно долати труднощі, втілюючи на практиці всі задуми та ідеї.

Список використаних джерел

1. Бизяева А.А. Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия. Псков : ПГПИ им. С.М. Кирова, 2004. 216 с.
2. Большой психологический словарь / под ред. : Б.Г. Мещерякова, В.П. Зинченко. СПб. : Прайм-Еврознак; М. : ОЛМА-ПРЕСС, 2003. 672с.
3. Выготский Л.С. Собрание сочинений : в 6 т. Т 4 / Л.С. Выготский. М., 1984. 433 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. вид. 2, допов. й виправ. Рівне : Волин. обереги, 2011. 552 с.
5. Городиська О.М. Формування педагогічної рефлексії вчителя / О.М. Городиська // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філологія. Педагогіка. 2015. № 6. С. 28-33.
6. Зимняя И.А. Педагогическая психология : учеб. для вузов. М. : Логос, 2000. 383 с.
7. Ковальський Р.І. Розвиток професійної рефлексії майбутніх керівників інструментальних колективів // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка; Ін-т педагогіки НАПН України; [гол. ред. В.М. Лабунець]. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 21 (2-2016), ч. 2. С. 64-68.
8. Максименко С.Д. Рефлексія шлях до продуктивного самовизначення // Психолог. 2005. № 1. С. 19-22.

9. Митина Л.М. Управлять или подавлять: выбор стратегии профессиональной жизнедеятельности педагога М. : Сентябрь, 1999. 192 с.
10. Мышление учителя: личностные механизмы и понятийный аппарат / под ред. : Ю.Н. Кулюткина, Г.С. Сухобской. М. : Педагогика, 1990. 104 с.
11. Олексюк О.М. Педагогіка розуміння в духовному розвитку особистості засобами мистецтва // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. / за матеріалами VIII Міжнар. наук.-практ. конф. "Формування духовної безпеки особистості в умовах сьогодення: виклики і проблеми", (24 травня 2017 року, м. Київ) ; Ч. 1 / гол. ред. Г.П. Шевченко. Сєверодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 3 (78). С. 173-179.
12. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва : (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
13. Педагогічна майстерність : підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Камущенко, І.Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І.А. Зязюна. Київ : Вища шк., 1997. 349 с.
14. Пискунова Е.В. Профессиональная педагогическая рефлексия в деятельности и подготовке педагога // Вестник Томского государственного педагогического университета. Серия "Психология". 2005. Вып. 1 (45). С. 62-66.
15. Сверлюк Я.В. Теоретико-методичні основи професійної підготовки диригента оркестрового колективу у вищих мистецьких навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Я.В. Сверлюк. Київ, 2011. 447 с.
16. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / П. Тейяр де Шарден; предисл. и комм. Б.А. Старостина; пер. с фр. Н.А. Садовского. переизд. М. : Наука, 1987. 240 с.
17. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди ; гол. ред. В.І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
18. Юцевич Ю.Є. Музыка : словник-довідник. Тернопіль : Навч. кн. Богдан, 2003. 352 с.

The article deals with the phenomenon of "professional self-reflection" of a leader of an instrumental band in the context of musical and pedagogical issues. It is noted that it is important to be not only a qualified and competent specialist but to have the ability of the professional self-reflection which is essential for the creative activity planning that provides professional development and self-identity assessment.

The recent researches in the field of psychology, education and art studies suggest a switch to innovative educational and pedagogic technologies, to person-oriented training and education of a new generation of qualified staff. That is why the problem of the formation of personality of a leader of an instrumental band in the musical and pedagogical practice, his or her professionalism, general cultural background, spiritual and moral qualities is one of the most actual ones in the modern pedagogics and musicology.

The article aims to reveal the peculiarities and the theoretical substantiation of the essence of the concept "professional self-reflection" of a leader of a musical band.

The essence of the concept "self-reflection" is highlighted from the standpoint of modern philosophy, psychology, pedagogics, art studies and it is established that the problem of self-reflection is being investigated not only in ontological and epistemological aspects, but also in the axiological ones in the context of the research of the problems of consciousness and human activity.

The phenomenon of professional artistic self-reflection is considered and it is asserted that the intellectual level of a leader of an instrumental band enhances and the spiritual world enriches due to the availability of this quality based on the bygone artistic experience. Deep emotional penetration into the image-bearing content of performed artistic works contributes to the occurrence of such a professionally significant hardcore quality as the unique individual interpretation.

It is noted that the reflexive method makes it possible to comprehend one's own and team members' activities, to predict one's own actions, to form a new thinking style, to detect and anticipate problems in one's own professional activities improving the quality of work.

Key words: *self-reflection, pedagogical self-reflection, professional self-reflection, a leader of an instrumental band, professional self-improvement, self-awareness.*